

J A A R V E R S L A G

2008

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

DE RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN IS EEN RAAD VAN DESKUNDIGEN, DIE DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT ADVISEERT OVER VRAAGSTUKKEN BETREFFENDE DIERENWELZIJN EN DIERGEZONDHEID. DE RAAD BASEERT ZICH DAARBIJ OP DE MEEST RECENTE WETENSCHAPPELIJKE, MAATSCHAPPELIJKE EN ETHISCHE ONTWIKKELINGEN.

VOORWOORD	3
1. EVALUATIE EN OMVORMING VAN DE RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN	4
2. MISSION STATEMENT, VISIE EN DOELSTELLINGEN	5
2.1 Mission statement	5
2.2 Visie	5
2.3 Doelstellingen	5
3 WERKWIJZE	6
4. DE RAAD	7
4.1 Vertrekkende leden	7
4.2 Samenstelling nieuwe raad	7
5. HET RDA-TEAM	10
5.1 Samenstelling	10
5.2 Taken	10
6. NIEUWE WEBSITE	11
7. EUROFAWC	11
8. ADVIEZEN	12
8.1 Europees welzijnsbeleid voor gezelschapsdieren (2008/01)	12
8.2 Identificatie & registratie van honden en katten (2008/02)	13
8.3 Diergezondheid en dierenwelzijn op megabedrijven (2008/03)	13
8.4 Mens-dier en dier-dier overdraagbare ziekten door nauwer contact tussen stad en platteland (2008/05)	15
8.5 Vertaling adviezen	16
9. DOORWERKING eerder uitgebrachte ADVIEZEN	17
BIJLAGE: OVERZICHT VAN DE PUBLICATIES 2002-2008	20
Publicaties in 2008	20
Publicaties in 2007	21
Publicaties in 2006	22
Publicaties in 2005	23
Publicaties in 2004	24
Publicaties in 2003	25
Publicaties in 2002	27

VOORWOORD

Ziehier het Jaarverslag 2008 van de Raad voor Dierenaangelegenheden, de "buitenboordmotor" van het Ministerie van LNV.

De Raad, opgericht in 1992 als gevolg van het van kracht worden van de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren, is in 2008 aangepast aan de vigerende inzichten. Overwegingen van 1992, zoals de wens om een onderling overlegplatform te hebben voor partijen die onderling anders onvoldoende afstemden, zijn gewisseld voor overwegingen die momenteel opgeld doen, zoals de voorkeur voor het snel digitaal uitwisselen van standpunten. Was de Raad ook een platform van organisaties die met dieren van doen hadden en die hun vertegenwoordigers stuurden, vanaf 2008 is de Raad een verzameling van deskundigen die op persoonlijke titel hun zienswijze geven, niet als vertegenwoordiger van een bepaalde sector. Waar de Raad gewend was om uiteindelijk in consensus een advies uit te brengen, kan de moderne RDA-zienswijze meerdere standpunten bevatten.

De Raad brengt een zienswijze uit ten behoeve van de Minister van LNV. Het is uitsluitend de Minister die de vragen aan de RDA stelt. Het betreft vooral de vragen waarvan de beantwoording multidisciplinaire expertise vergt die niet binnen het Ministerie aanwezig is. Het ministerie krimpt immers. Vandaar de term "buitenboordmotor".

Als voorzitter ben ik trots op de leden van de Raad. Zij allen hebben een reputatie opgebouwd in hun eerdere leven en de Minister profiteert van de som van deze reputaties. Deze som is minstens gelijk aan het geheel der delen en wellicht nog groter. Dat zal de toekomst uitwijzen.

In dit Jaarverslag wordt bondig uiteengezet hetgeen in 2008 verricht is door de RDA en het RDA-team. Ik wens U prettige leesmomenten tijdens het bestuderen ervan.

Prof.dr. H. Vaarkamp,
voorzitter Raad voor Dierenaangelegenheden

1. EVALUATIE EN OMVORMING VAN DE RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Van november 2007 tot april 2008 is de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) onderwerp geweest van een periodieke externe evaluatie. De conclusies en aanbevelingen uit het evaluatierapport hebben geleid tot een omvorming: in de loop van 2008 zijn zowel de samenstelling als de werkwijze van de RDA drastisch veranderd. Op 1 december 2008 is de Raad in zijn nieuwe samenstelling en volgens zijn nieuwe werkwijze van start gegaan.

Volgens het instellingsbesluit van de Raad voor Dierenaangelegenheden moet er elke zes jaar een evaluatie plaatsvinden. Dit maal werd deze evaluatie uitgevoerd door bureau Andersson, Elffers, Felix, in samenwerking met TvO Interim management. Het rapport *Verbeteren binnen bestaande kaders* werd op 11 maart 2008 aan de opdrachtgever mevrouw mr. A. Oppers, Directeur Directie Voedselkwaliteit en Diergezondheid, aangeboden en op 17 april 2008 in de RDA-raadsvergadering gepresenteerd. Op 14 april 2008 onderschreef de minister van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit de conclusies en aanbevelingen die in het rapport werden geformuleerd. Daarmee was het startsein gegeven voor een *restyling* van de RDA.

In samenspraak met de RDA-voorzitter kwam de ambtelijke lijn tot een voorstel voor een nieuwe samenstelling van de Raad. Dit voorstel werd op 14 juli 2008 door de minister geaccordeerd. Raadsleden worden (voortaan) op grond van hun deskundigheid benoemd en hebben op persoonlijke titel, zonder last of ruggespraak zitting in de Raad. Medio 2008 werden de vertrekkende raadsleden bedankt voor hun inzet voor de Raad de afgelopen jaren. Vervolgens werden de nieuwe raadsleden gevraagd.

De RDA ontwikkelde een toetsingskader voor adviesvragen, een nieuw Huishoudelijk Reglement en paste zijn *Mission Statement*, Visie en Doelstellingen aan de vernieuwde werkwijze aan. Op de eerste raadsvergadering in de nieuwe samenstelling, op 1 december 2008, zijn deze grondbeginselen van de Raad vastgesteld.

In de vergadering van 1 december 2008 werd de Raad toegesproken door Directeur Generaal mevrouw ir. A. M. Burger, namens de minister. Zij maakte van de gelegenheid gebruik de RDA drie opdrachten mee te geven: het ontwikkelen van een zienswijze over de *positie van de dierenarts* (in zijn rol voor het algemeen belang), een zienswijze over de *rollen en verantwoordelijkheden van diereigenaar, overheid en derde partijen op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid* en een zienswijze over de te verwachten *demografische ontwikkelingen en hun consequenties voor de dierhouderij in Nederland*. Naar verwachting zullen deze zienswijzen in het tweede en derde kwartaal van 2009 worden opgeleverd.

2. MISSION STATEMENT, VISIE EN DOELSTELLINGEN

De *mission statement* is een verkorte weergave van de samenstelling en werkwijze van de Raad: wie is hij en wat doet hij. De *visie* omschrijft de ambitie van de Raad en geeft daarmee richting aan de werkzaamheden van de Raad. De visie is tot stand gekomen in samenspraak met de opdrachtgever van de Raad, het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Uit de visie volgen de *doelstellingen*, die focus geven aan de dagelijkse activiteiten van de Raad. De doelstellingen zijn zoveel mogelijk SMART geformuleerd.

2.1 MISSION STATEMENT

De Raad voor Dierenaangelegenheden is een raad van deskundigen die de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit adviseert over vraagstukken betreffende dierenwelzijn en diergezondheid. De Raad baseert zich daarbij op de meest recente wetenschappelijke, maatschappelijke en ethische ontwikkelingen.

2.2 VISIE

De Raad voor Dierenaangelegenheden is een onafhankelijke en deskundige autoriteit op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid. De zienswijzen van de Raad zijn ondersteunend voor (het beleid van) de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en daardoor voor de (Nederlandse) samenleving.

2.3 DOELSTELLINGEN

Doelstellingen:

1. Eind 2008 is de Raad in zijn nieuwe samenstelling benoemd en aan het werk.
2. In 2009 brengt de Raad vijf adviezen uit waarvan er nu al drie vraagstellingen door het Ministerie van LNV geformuleerd zijn.
3. In 2009 legt het Ministerie van LNV zich extra toe op goed opdrachtgeverschap, conform de adviezen uit de evaluatie 2007-08: de Raad wordt actief ingezet bij vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid.
4. Medio 2009 zijn de Raad en het RDA-team duidelijk gepositioneerd in de (vernieuwde) LNV-organisatiestructuur.
5. Eind 2009 wordt de samenwerking tussen het ministerie van LNV en de Raad intern geëvalueerd.
6. Begin 2010 is de Raad een herkend instrument ten behoeve van de beleidsontwikkeling bij LNV.

3 WERKWIJZE

De Raad voor Dierenaangelegenheden komt tweemaal per jaar plenair bijeen. De inhoudelijke werkzaamheden van de Raad vinden vooral plaats in Fora.

Per vraagstuk wordt door de voorzitter van de Raad een Forum samengesteld. Een Forum wordt voorgezeten door een raadslid en bestaat uit een selectie van raadsleden met relevante expertise. Indien gewenst kan het Forum worden aangevuld met experts van buiten de raad. Een Forum zal over het algemeen uit vijf tot tien personen bestaan. Allen hebben op persoonlijke titel en zonder last of ruggespraak zitting in het Forum.

Een Forum heeft de bevoegdheid om namens de Raad een zienswijze op te stellen. In de eindfase van dit proces vindt altijd een *horizontale toetsing* plaats, waarbij *alle* raadsleden de gelegenheid hebben de zienswijze te becommentariëren. Het Forum stelt, in *overeenstemming* met de voorzitter van de Raad, uiteindelijk de zienswijze van de Raad vast. Na het uitbrengen van de zienswijze wordt het Forum opgeheven.

Streven naar consensus is geen hoofddoel: een zienswijze bevat in ieder geval een inventarisatie van de wetenschappelijke feiten, het maatschappelijke krachtenveld en de daaruit volgende beleidsalternatieven. Ook de onderliggende ethische aspecten van het vraagstuk worden nader uitgewerkt. Een Forum kan desgewenst wel een beleidsvoorkeur duiden, maar het maken van beleidskeuzes is aan de politiek.

In de plenaire raadsvergaderingen zullen forumoverstijgende inhoudelijke onderwerpen behandeld worden. Dit zal ook de gelegenheid zijn om jaarlijks met de minister te overleggen en om de lange termijn visie van de Raad te formuleren en over de horizon van de Raad heen te kijken.

4. DE RAAD

4.1 VERTREKKENDE LEDEN

In 2008 namen we afscheid van:

De heer drs. J. Borgmeier	Platform Verantwoord Huisdierenbezit Voorzitter
De heer drs. S.B.M. Jongerius	Productschappen Vee, Vlees en Eieren Secretaris
De heer ir. B.J. Odink	NEPLUVI Voorzitter
De heer S.J. Schenk	LTO Nederland Voorzitter vakgroep rundveehouderij
De heer drs. P.A. Thijsse	Nederlandse Bond van Handelaren in Vee Voorzitter

4.2 SAMENSTELLING NIEUWE RAAD

In 2008 zijn als raadslid op persoonlijke titel benoemd:

De heer A. Achterkamp	PTC +/- PVH Trainer bij PTC+ / Voorzitter PVH
De heer prof. dr. ir. J.A.M. van Arendonk	Universiteit Utrecht FD ¹ / WUR ² Hoogleraar Fokkerij en Genetica
Mevrouw dr. H.M.G. van Beers-Schreurs	Gezondheidsdienst voor Dieren Hoofd Afdeling Varkensgezondheidszorg
De heer prof. dr. F.W.A. Brom	Rathenau Instituut / WUR Hoofd Technology Assessment / Hoogleraar Ethiek van de Levenswetenschappen
De heer W.H.B.J. van Eijk	Nederlandse Vereniging van Viskwekers Secretaris
Mevrouw prof. mr. A.A. Freriks	Universiteit Utrecht Faculteit REBO ³ , Instituut voor Staats- en Bestuursrecht Hoogleraar Dier & Recht
De heer prof. dr. L.J. Hellebrekers	KNMvD ⁴ Voorzitter

---

¹ FD: Faculteit der Diergeneeskunde

² WUR: Wageningen Universiteit en Research

³ REBO: Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie

⁴ KNMvD: Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

De heer prof. dr. ir. W.H. Hendriks	Universiteit Utrecht FD / WUR Hoogleraar Diervoeding
Mevrouw dr. S.A. Hertzberger	Albert Heijn Hoofd Kwaliteit en Product Integriteit
Mevrouw J. Hesterman	Stichting Levende Have Hoofdredacteur magazine Levende Have
De heer A.J.M. van Hoof	LTO Nederland ⁵ Portefeuillehouder Diergezondheid
De heer dr. ing. H. Hopster	ASG ⁶ / Van Hall Instituut Senior onderzoeker en themaleider dierenwelzijn / Lector Welzijn van Dieren
De heer prof. dr. ir. R.B.M. Huirne	WUR Directeur Social Sciences / Directeur LEI ⁷
De heer ir. M.J.B. Jansen	Centraal Bureau Levensmiddelenhandel Directeur Consumentenzaken en Kwaliteit
De heer prof. dr. ir. M.C.M. de Jong	ASG Senior onderzoeker Kwantitatieve Veterinaire Epidemiologie
Mevrouw ir. M. de Jong-Timmerman	Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren Senior beleidsmedewerker
De heer J.Th. de Jongh DIBEVO ⁸	Vereniging Landelijke Organisatie Voorzitter
De heer drs. J. Kaandorp	Safaripark Beekse Bergen Dierenarts
De heer prof. dr. F. van Knapen	Universiteit Utrecht FD / IRAS ⁹ Hoogleraar Veterinaire Volksgezondheid
De heer prof. dr. P.A. Koolmees	Universiteit Utrecht FD, Departement Geschiedenis en Kunstgeschiedenis / IRAS Hoogleraar Geschiedenis van de Diergeneeskunde
De heer ir. J. Lokhorst	Sectorraad Paarden Voorzitter
De heer dr. C. van Maanen	Gezondheidsdienst voor Dieren Veterinaire Pathologie en Microbiologie

---

⁵LTO Nederland: Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland

⁶ASG: Animal Sciences Group, onderdeel van Wageningen Universiteit en Research

⁷LEI: Landbouw Economisch Instituut

⁸DIBEVO: Dieren Benodigdheden en Voeders

⁹IRAS: Institute for Risk Assessment Sciences

De heer prof. dr. D.J. Mevius	Universiteit Utrecht FD / CVI ¹⁰ Hoogleraar Antimicrobiële Resistentie / onderzoeker
Mevrouw prof. dr. F. Ohl	Universiteit Utrecht FD Voorzitter Departement Dier / Wetenschap & Maatschappij
De heer prof. dr. A. Pijpers	Gezondheidsdienst voor Dieren / RDA Directeur / <i>vicevoorzitter</i>
Mevrouw drs. P.I. Polman MPH	NBvH ¹¹ Voorzitter
De heer ir. P. Poortinga	Plukon Royale B.V. Directeur
De heer ir. F.C. van der Schans	Centrum voor Landbouw en Milieu Senior project manager
Mevrouw dr. M.M. Sloet van Oldruitenborgh- Oosterbaan	Universiteit Utrecht FD, Departement Gezondheidszorg Paard Universitair hoofddocent Inwendige Ziekten van het Paard
De heer prof. dr. F.J. van Sluijs	Universiteit Utrecht FD Hoogleraar Chirurgie van Gezelschapsdieren
De heer prof. dr. J.A. Stegeman	Universiteit Utrecht FD Hoogleraar Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren
De heer ir. M.H.A. Steverink MFM	Biologica / True Food Projects Kennismanager, onderzoeker / Directeur
De heer H.W.A. Swinkels	VanDrie Group Director Corporate Affairs
Mevrouw drs. H.M. van Veen	Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren Manager Beleid, Dier en Maatschappij
De heer P.J. Vingerling	Transition & Society Consult B.V. Directeur
De heer prof. dr. C.M.J. van Woerkum	WUR Hoogleraar Communicatiemanagement
De heer W. Zwanenburg	Nederlandse Vakbond Varkenshouders Voorzitter

Meer informatie over de raadsleden is te vinden op onze website: WWW.RDA.NL

---

¹⁰ CVI: Centraal Veterinair Instituut

¹¹ NBvH: Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders

5. HET RDA-TEAM

5.1 SAMENSTELLING

De Raad wordt in zijn werk ondersteund door de voorzitter en het RDA-team. De samenstelling van het Team was in 2008 als volgt:

Voorzitter	de heer prof. dr. H. (Henk) Vaarkamp
Secretaris, hoofd van het Bureau:	de heer drs. L. (Laurens) Hoedemaker
Adjunct-secretaris	de heer ir. S.J. (Sikko) Beukema
Assistent-secretaris	mevrouw drs. M (Marianne) Kerkhoffs
Secretaresse	mevrouw S.T.M. (Sandra) van der Nat

5.2 TAKEN

Het RDA-team is het dagelijkse aanspreekpunt van de Raad en heeft de volgende taken:

- PR en Communicatie
- Coördinatie met de opdrachtgever, i.c. het Ministerie van LNV
- Planning van forum- en raadsactiviteiten
- Secretariële ondersteuning van de Raad en zijn Fora;
- Financieel beheer en andere ondersteunende werkzaamheden.

6. NIEUWE WEBSITE

De website is volledig vernieuwd. Naast informatie over de samenstelling en werkwijze van de Raad zijn alle sinds 1995 uitgebrachte adviezen te downloaden. Ook biedt de website de mogelijkheid om vragen aan de Raad te stellen en feedback te geven op uitgebrachte adviezen. Ook kan men zich aanmelden voor de e-mail nieuwsbrief. Het adres is WWW.RDA.NL

7. EUROFAWC

De Raad voor Dierenaangelegenheden neemt deel aan het Europese Forum voor Dierenwelzijnsraden (EuroFAWC¹²).

In 1996 heeft de toenmalige voorzitter van de Britse *Farm Animal Welfare Council*, Sir Colin Spedding, het initiatief genomen om te komen tot een Europees forum voor dierenwelzijnsraden. Dat resulteerde in een eerste bijeenkomst in Berlijn in 2004. In 2007 volgde een bijeenkomst in Brussel en in 2008 te Praag. Tijdens de laatste bijeenkomst werd besloten om in januari 2009 de bijeenkomst van het Forum in Wenen plaats te laten vinden.

Het Forum heeft tot doel de kennisuitwisseling tussen de verschillende dierenwelzijnsraden te bevorderen, informatie over werkwijzen en *best practices* uit te wisselen en een netwerk voor de verschillende raden te bieden. EuroFAWC is geen zelfstandig rechtspersoon en treedt ook niet als zodanig op. De Europese Commissie heeft onlangs te kennen gegeven EuroFAWC wel als een interessante gesprekspartner te zien.

De deelnemers van het Forum, vertegenwoordigers van – voornamelijk Noordwest Europese – dierenwelzijnsraden, komen eens per jaar bij elkaar. In deze jaarlijkse meeting, welke bij toerbeurt door één van de deelnemers georganiseerd wordt, worden de nationale en Europese ontwikkelingen van het afgelopen jaar besproken en wordt er gediscussieerd aan de hand van enkele inhoudelijke cases.

Voor deze meeting worden ook vertegenwoordigers van de Europese Commissie, het Europees Parlement en de EFSA uitgenodigd. Indien een land geen dierenwelzijnsraad heeft, wordt het in de gelegenheid gesteld een overheidsmedewerker met dierenwelzijn als taakstelling af te vaardigen. Dit is bijvoorbeeld het geval in de meeste Mediterrane en Balkanlanden.

---

¹² European Forum for Animal Welfare Councils

8. ADVIEZEN

Hieronder leest u de verkorte inhoud van de in 2008 uitgebrachte adviezen van de Raad. De volledige teksten kunt u op onze website WWW.RDA.NL nalezen en downloaden als PDF.

8.1 EUROPEES WELZIJSBELEID VOOR GEZELSCHAPSDIEREN (2008/01)

De gezelschapsdierensector is in de Europese Unie (EU) van groeiende maatschappelijke en economische betekenis. Europees beleid met betrekking tot het welzijn van gezelschapsdieren ontbreekt echter nagenoeg.

De Dierenbescherming heeft de Raad gevraagd een brede scan te maken van de onderwerpen en de mogelijkheden voor EU-beleid voor gezelschapsdieren.

Advies

“Welzijn van gezelschapsdieren” kan alleen succesvol op de Europese agenda komen als:

1. Er voldoende zwaarwegende onderwerpen op het gebied van het welzijn van gezelschapsdieren aanwezig zijn,
2. Er politiek en maatschappelijk draagvlak in Nederland en in de meerderheid van de Europese lidstaten bestaat voor agendering van het onderwerp welzijn van gezelschapsdieren,
3. Het Europese Verdrag voldoende juridische aanknopingspunten biedt voor harmonisatie.

Het politieke draagvlak hangt af van de onderwerpen die zich lenen voor geharmoniseerde regelgeving. Naar verwachting is Europese regelgeving mogelijk voor:

1. Fokkerij en internationale handel in honden en katten,
2. Zwerfdieren, mits er bewijsbaar gezondheidsrisico's aanwezig zijn,
3. Agressieve honden,
4. Lichamelijke ingrepen in relatie tot internationale tentoonstellingen van honden en katten,
5. Positieflijst te houden dieren.

Om het welzijn van gezelschapsdieren op de Europese agenda te krijgen is voldoende politiek draagvlak noodzakelijk. De Raad adviseert om te onderzoeken of er voldoende politiek en maatschappelijk draagvlak in Europa te vinden is. Als aanvrager van dit onderwerp moet Nederland geloofwaardig zijn. Daarvoor is het gewenst dat Nederland de Europese overeenkomst ter bescherming van kleine huisdieren ratificeert (Raad van Europa, ETS-125, 1987).

Een aantal artikelen in het nieuwe Europese Verdrag maakt het mogelijk om wetgeving voor bepaalde aspecten op het gebied van welzijn van gezelschapsdieren op Europees niveau te ontwikkelen of te harmoniseren. Dit geldt met name als er sprake kan zijn van concurrentievervalsing, volks- en diergezondheidsproblemen. Echter, met deze artikelen is tot dusver geen enkele ervaring opgedaan. Het is mede daarom onzeker of er politiek draagvlak zal komen om deze artikelen als basis voor geharmoniseerde regelgeving voor gezelschapsdieren te hanteren.

8.2 IDENTIFICATIE & REGISTRATIE VAN HONDEN EN KATTEN (2008/02)

Identificatie & registratie van honden en katten als instrument bij zoönosenbestrijding en fokbeleid in Nederland

Op verzoek van het Ministerie van LNV heeft de Raad onderzocht of en hoe Identificatie & Registratie van honden en katten zou kunnen bijdragen aan de bestrijding van erfelijke aandoeningen en zoönosen.

Advies

De Raad is van mening dat voor een goede monitoring, risico-inschatting, epidemiebestrijding en handhaving bij zoönosen een verplichte identificatie van honden en katten met centrale registratie van dier-, eigenaar-, en diergezondheidsgegevens een belangrijk hulpmiddel kan zijn.

De Raad is van mening dat voor het opstellen, implementeren en handhaven van fokbeleid bij honden en katten identificatie met een centrale registratie van dier-, eigenaar-, en diergezondheidsgegevens een belangrijke voorwaarde is.

De Raad adviseert de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit te streven naar een verplichte Identificatie en Registratie van honden en katten in Nederland, met daarbij een centraal uitleesbare registratie van, onder andere, diergezondheidsgegevens. De Raad wil daarbij aantekenen dat I&R als voorwaardenscheppend gezien moet worden.

8.3 DIERGEZONDHEID EN DIERENWELZIJN OP MEGABEDRIJVEN (2008/03)

De Tweede Kamer heeft de ministers van LNV en VROM verzocht de Raad voor Dierenaangelegenheden, het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP), de Raad voor het Landelijk Gebied (RLG) en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) hun visie over een aantal aspecten van megastallen te geven.

De centrale vraag van de Tweede Kamer betrof een analyse van de gevolgen van de bouw van megastallen voor enerzijds het dierenwelzijn en de diergezondheid en anderzijds de volksgezondheid. De Kamer wenste daarnaast inzicht te krijgen in de gevolgen voor de ruimtelijke ordening van de bouw van megastallen.

Voor een varken of een kip maakt het niet veel uit of het op een groot of een heel groot bedrijf gehouden wordt, mits de verzorging optimaal is (en daar dringt de Raad op aan). Megabedrijven moeten transparant zijn en zullen zich geen misstanden kunnen permitteren. Megabedrijven moeten het hoogste ambitieniveau voor diergezondheid en dierenwelzijn nastreven: elke verbetering mogelijk moet natuurlijk doorgevoerd worden: Mega-groot moet Mega-goed zijn.

Uit: gezamenlijk persbericht RDA, RLG, MNP en RIVM

De analyse van de Raad

- Dierenwelzijn inclusief diergezondheid zal in megabedrijven in beginsel niet beter of slechter zijn dan in de huidige familiebedrijven.
- Megabedrijven bij elkaar plaatsen geeft grotere diergezondheidsrisico's dan wanneer grote onderlinge afstand aangehouden wordt.
- Met betrekking tot de aangifteplichtige dierziekten is er in geval van familiebedrijven sprake van een relatief grote kans op een relatief kleine ramp

en op megabedrijven sprake van een kleine kans¹³ op een absoluut heel grote ramp.

- In landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's), waar veel grote bedrijven dicht bij elkaar liggen, is er daarom (zie punt 4) een relatief grote kans op een grote ramp met betrekking tot diergezondheid.

Daarnaast heeft de Raad de volgende overwegingen

- Megabedrijven worden gesticht om economische redenen. Het benutten van de daardoor ontstane economische investeringsruimte ten behoeve van verdere verbetering van de diergezondheid en het dierenwelzijn zal noodzakelijk zijn om maatschappelijke acceptatie te verwerven en te behouden.
- De Raad stelt dat megabedrijven voorop moeten willen lopen op het gebied van diergezondheid en dierenwelzijn door gebruik te maken van de meest recente inzichten (voorbeelden: Comfort Class bij varkens, volièrestal bij legpluimvee, luchtontsmetting d.m.v. moderne luchtwassers). Dit klemt des te meer vanwege de noodzakelijke maatschappelijke acceptatie van het houden van dieren op megaschaal.
- Anders dan in kleine gezinsbedrijven wordt in megabedrijven gewerkt met ingehuurd personeel. Op megabedrijven is management en aansturing van personeel met betrekking tot dierverzorging (incl. ziekte monitoring) nog belangrijker dan op familiebedrijven.
- Megabedrijven moeten het voortouw nemen in de verdere ontwikkeling naar gesloten bedrijfsvoering, om verdere verbetering van het dierenwelzijn en de diergezondheid te bewerkstelligen (zie punt 3 Analyse).
- Megabedrijven zijn vanwege hun omvang en hun economische belangen extra kwetsbaar voor negatieve gevolgen van onvoldoende dierenwelzijn en onvoldoende diergezondheid. Kwaliteitsborging, transparantie en openheid is voor deze bedrijven dus nóg belangrijker dan voor kleinere (hobby-, familie-)bedrijven. Deze noodzaak tot transparantie (webcam etc.) zal het dierenwelzijn ten gunste kunnen komen: er is geen andere keuze dan om de gewenste/vereiste verbeteringen door te voeren.

Sturing

Er bestaan drie 'instrumenten' die ontwikkelingen op het gebied van diergezondheid en dierenwelzijn op megabedrijven kunnen sturen:

1. Marktwerking
2. Stimuleringsmaatregelen door de overheid
3. Wet- en regelgeving

De Raad is unaniem van mening dat verbetering van de diergezondheid en het dierenwelzijn het doel is. De Raad heeft echter vastgesteld dat de meningen over de gewenste inzet van de verschillende instrumenten sterk verschillen. Zo is bijvoorbeeld de Dierenbescherming van oordeel dat sterke regie nodig is, waar andere partijen uitgaan van marktwerking.

---

¹³ Voor grote én kleine bedrijven geldt: bij gesloten bedrijfsvoering kleine kans; bij niet-gesloten bedrijfsvoering grotere kans door minder/meer aanvoer van levende dieren

8.4 MENS-DIER EN DIER-DIER OVERDRAAGBARE ZIEKTEN DOOR NAUWER CONTACT TUSSEN STAD EN PLATTELAND (2008/05)

Er worden op boerderijen en in het landelijk gebied steeds meer activiteiten ontwikkeld waardoor stads- en dorpsbevolking bewust meer in contact komt met de agrarische sector. Onbewust kunnen de bezoekers en hun meegenomen dieren smetstoffen van dier op dier en dier op mens overdraagbare ziekten meenemen naar de boerderij of zij kunnen smetstoffen van de boerderij verder verspreiden.

LTO heeft uit de monitoringsgegevens van de Gezondheidsdienst voor Dieren van de afgelopen jaren geconcludeerd dat een toename is te constateren van een aantal besmettingen. Eén van de oorzaken kan de toename van het aantal bezoekers aan een boerderij zijn. Als er een infectie optreedt is het onduidelijk hoe de verantwoordelijkheden liggen en wat er gedaan en kan worden.

LTO heeft daarom de Raad verzocht de problematiek te inventariseren, aan te geven welke preventieve maatregelen kunnen worden genomen en welke rol communicatie daarbij kan hebben.

Hoe groot de mogelijke besmettingsrisico's zijn is niet duidelijk, omdat systematisch onderzoek naar transmissieroutes op en via de reguliere veehouderij en hobbydierhouderijen ontbreekt.

Er is daarom op basis van de huidige informatie niet te concluderen dat veranderingen in het voorkomen van besmettelijke ziekten direct worden veroorzaakt door de toename van de contacten tussen stad en platteland. Wel kan worden aangegeven waar de toenemende contacten in potentie een grotere kans geeft op besmetting door het meenemen van ziektekiemen naar de boerderij dan wel het verspreiden van ziektekiemen van de boerderij.

De Raad adviseert veehouders een aantal preventieve maatregelen te nemen, zoals het beschikbaar stellen van een goede gelegenheid voor bezoekers om hun handen te wassen en het plaatsen van hondentoiletbakken, inclusief zakjes.

Verder moet een veehouder zelf geloofwaardig zijn voor zijn bezoekers. Wat hij verlangt van zijn bezoekers zal hij zelf ook moeten doen, zoals het opruimen van uitwerpselen van zijn eigen hond, het hygiënisch werken en het regelmatig ontwormen van zijn honden en katten.

Naast de veehouder zal ook door instanties die het contact tussen stad en platteland stimuleren voorlichting over mogelijke gevaren voor insleep en verspreiding van bepaalde infecties moeten worden gegeven.

Tevens is het van belang dat er een regulier en gestructureerd samenwerkingsverband op zowel lokaal, regionaal als landelijk niveau tussen de veterinaire en de humane gezondheidssector komt om doelmatig maatregelen te kunnen treffen voor zowel de gezondheid van mens als dier als er problemen ontstaan.

De overheid zal moeten nagaan of haar regelgeving voldoende toegespitst is op de mogelijkheid dat bezoekende dieren of mensen besmettingen mee kunnen nemen naar de boerderij of daar besmettingen kunnen oplopen en daarna verspreiden.

8.5 VERTALING ADVIEZEN

De adviezen van de Raad voor Dierenaangelegenheden worden veelvuldig geraadpleegd. Ook uit het buitenland is hier belangstelling voor, mede door de internationale contacten via het EuroFAWC. Daarom is besloten om internationaal relevante adviezen van de Raad te vertalen in het Engels.

Tot dusver zijn de onderstaande acht adviezen vertaald. De vertalingen staan nog niet op de website. Op verzoek zal het RDA-team de vertalingen toezenden aan belangstellenden.

2005/02	Immunosterilisation as an alternative to the current practice of surgical castration in the pig production sector
2005/06	I&R Hobby animals/definition of pets
2005/07	Approved veterinarians
2007/03	Lame livestock
2008/01	European welfare policy for pets
2008/02	Identification and registration of dogs and cats
2008/03	Animal health and welfare on mega-farms in the Netherlands.
2008/05	Human-animal and animal-animal transmissible diseases

De volgende adviezen zullen in 2009 vertaald worden:

2006/04	Natuurlijk gedrag van melkvee en vleeskalveren
2006/05	Natuurlijk gedrag van varkens
2006/06	Natuurlijk gedrag legkippen en vleeskuikens
2006/08	Hoogproductief melkvee: grenzen aan de groei?
Per 2009	Alle nieuwe zienswijzen met internationale relevantie

9. DOORWERKING EERDER UITGEBRACHTE ADVIEZEN

Wanneer een advies niet of niet direct wordt overgenomen en omgezet in beleid, is het niet altijd gemakkelijk te duiden wat de impact van dat advies is geweest. Soms heeft een advies pas vele jaren later effect en soms is het effect juist dat er bepaalde zaken nagelaten worden. Kortom: de doorwerking van een advies is soms lastig aan te geven. Hieronder volgt een bloemlezing van rapporten van de Raad die in 2008 op de een of andere manier in de publiciteit zijn geweest, of waar naar is gerefereerd bij de beleidsvorming.

Diergezondheid en dierenwelzijn op megabedrijven (RDA 2008/03)

De adviezen van de RDA, het MNP, het RIVM en het RLG, die op 12 februari 2008 aan de Tweede Kamer zijn aangeboden, hebben grote aandacht gekregen in de media en in de politiek. Op 28 februari 2008 zijn de adviezen besproken in de Tweede Kamer. De Minister heeft positief gereageerd op de vier adviezen en vindt dat ze goed aan de burger kunnen worden voorgelegd en de discussie verbreden.

In een aantal gemeenten lagen aanvragen voor het opzetten van megabedrijven in de LOG gebieden. Lokale politici toonden in veel gevallen nogal veel weerstand tegen de vestiging van dit soort grote bedrijven, waarbij infrastructurele- en milieuoverwegingen de bovenhand voerden, evenals volksgezondheidsargumenten, gebaseerd op de adviezen van het RIVM en het MNP. Zo nu en dan werden ook diergezondheid- en dierenwelzijnsargumenten aangevoerd. De discussie is nog niet afgerond. Nader onderzoek naar mogelijke volksgezondheids- en milieueffecten is aan de gang.

Reactie Raad op richtlijnen van de Vereniging van Nederlandse Circusondernemingen (VNCO) (RDA 2007/02)

De VNCO heeft de door haar opgestelde richtlijnen over het houden en verzorgen van circusedieren aan de Raad in 2007 voorgelegd. De Raad heeft in een advies aan de VNCO suggesties ter verbetering van de richtlijnen aangereikt. De VNCO heeft tot dusver geen uitwerking gegeven aan het advies.

Er is ook daarna veel publieke discussie geweest over het optreden van (wilde) dieren in circussen. Een aantal gemeenten, vooral de gemeenten Amsterdam en Winschoten, wilden op basis van hun Algemene Politie Verordening het optreden van dieren in circussen op hun grondgebied verbieden. Daarbij werd veelvuldig verwezen naar de reactie van de Raad. Uiteindelijk is via de rechter uitgesproken dat gemeenten deze juridische mogelijkheid niet hebben. In 2008 is aan WUR-ASG gevraagd een wetenschappelijk advies op te stellen. Deze is nog niet afgerond.

Allergie voor dieren (2007/01)

De Raad heeft een expertpanel verzocht een inventarisatie te maken over het voorkomen van allergische reacties bij de mens als gevolg van blootstelling aan dierlijke allergenen. Dit was geen gemakkelijke opgave. Hoewel allergieën bij de mens steeds meer lijken voor te komen is nauwelijks bekend in hoeverre dieren daarin een rol spelen. De conclusie van de experts was dan ook dat er in feite meer onderzoek moet plaatsvinden om duidelijke uitspraken te kunnen doen. Ze doet daartoe ook een aantal aanbevelingen, met name naar de Minister van VWS.

De Raad heeft gemeend geen advies te kunnen geven. Wel vond hij dat de informatie zo belangrijk dat het rapport aan de Minister van VWS is aangeboden. Tevens is met het Landelijk Informatie Centrum Gezelschapsdieren (LICG) afgesproken dat zij deze informatie gebruiken voor hun publieksinformatie.

Positief –en negatieflijsten (RDA 2006/10, RDA 2004/03, RDA 2003/07)

Op verzoek van de Minister heeft de Raad in 2003 en 2004 positief- en negatieflijsten opgesteld ter invulling van artikel 33 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (RDA 2003/07 en RDA 2004/03). Op de positieflijst zijn dieren geplaatst die vanuit de gezondheid en het welzijn van het dier gezien geschikt zijn om als gezelschapsdier te houden, hoewel de Raad van mening was dat hieraan in een aantal gevallen voorwaarden gesteld zouden moeten worden. Dieren die op de negatieflijst zijn geplaatst, zijn vanuit een diergezondheids- en dierenwelzijnsperspectief niet geschikt als gezelschapsdier. De Minister besloot deze lijsten, ondanks druk van verschillende partijen in de Tweede Kamer, niet op te nemen in de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. Wel waren deze lijsten mede aanleiding om in oktober 2004 een werkconferentie "Welzijn gezelschapsdieren" te organiseren.

In het Algemeen Overleg van 14 september 2006 heeft de Minister aan de Tweede Kamer toegezegd het oordeel van de Raad te vragen inzake de nadere invulling van artikel 33 van de GWWD en het daarbij aan de Raad over te laten of dat in de vorm van een positief- dan wel negatieflijst zou moeten gebeuren.

De Raad heeft daarop een positieflijst samengesteld (RDA 2006/10). Tevens heeft de Raad een advies uitgebracht over een overgangsregeling voor die houders van dieren die nu diersoorten bezitten die niet voorkomen op deze positieflijsten. (RDA 2007/07). Tot dusver zijn beide adviezen nog niet in regelgeving omgezet.

Dromedaris als productiedier (RDA2006/08)

Naar aanleiding van de aankoop van enkele drachtige dromedarissen door een jonge ondernemer ontstond de vraag of deze diersoort wel in Nederland kan worden gehouden. De dromedaris staat niet op de lijst van in Nederland voor productie te houden diersoorten (artikel 34 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren). De Raad is gevraagd advies uit te brengen over het in Nederland houden van de dromedaris *Camelus dromedarius* voor productiedoeleinden, rekening houdend met de diergezondheid en het dierenwelzijn en daarbij te vermelden of het noodzakelijk is om in aanvulling op het Besluit welzijn productiedieren extra voorwaarden te stellen aan het houden van dromedarissen voor productiedoeleinden.

De Raad heeft geconcludeerd dat uit de informatie die, conform het toetsingskader, moet worden overlegd blijkt dat de gezondheid en het welzijn van de dromedaris kan worden gewaarborgd indien de diersoort voor productiedoeleinden gehouden wordt.

De Minister heeft de betreffende dromedarishouder op basis van dit advies een voorlopige ontheffing verleend voor het houden van de dromedarissen voor productie, onder de voorwaarde dat gedurende een periode van twee jaar informatie verzameld moet worden om het toetsingsmodel dat door de Raad is geadviseerd, inhoud te geven. Daarop gebaseerd zal worden bekeken of deze diersoort definitief op de positieflijst van 'voor productie te houden dieren' kan geplaatst of niet. Op 15 april 2008 zijn door het Kamerlid Thieme van de Partij voor de Dieren hierover vragen gesteld.

Natuurlijk gedrag van melkvee en vleeskalveren (RDA 2006/04), varkens (RDA 2006/05) en legkippen en vleeskuikens (RDA 2006/06)

De Raad voor Dierenaangelegenheden gaat in deze adviezen in op de vraag welke belemmeringen er bestaan voor melkvee en vleeskalveren, varkens, legkippen en vleeskuikens in de huidige professionele houderij om hun natuurlijke gedrag uit te kunnen voeren en geeft per categorie dieren belangrijkste knelpunten die prioriteit in de aanpak hebben.

Deze drie adviezen zijn mede basis geweest voor het opstellen van de Nota dierenwelzijn die door de Minister van LNV op 12 oktober 2007 naar de Tweede Kamer is gezonden. De behandeling van deze nota in de Tweede Kamer heeft plaatsgevonden op 28 januari 2008 en 4 februari 2008.

Immunosterilisatie als een alternatief voor de huidige wijze van castratie in de varkenshouderij (RDA 2005/02)

In 2005 heeft de Raad een advies uitgebracht over immunosterilisatie als een alternatief voor de huidige wijze van castratie in de varkenshouderij. Het castreren van biggen is een onderwerp dat zowel vanuit maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven als van de zijde van politieke partijen veel aandacht heeft:

op 29 november 2007 ondertekenden het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL), de Centrale Organisatie voor de Vleessector (COV), de Land en Tuinbouw Organisatie (LTO Nederland) en de Nederlandse Vakbond Varkenshouders (NVV) de Verklaring van Noordwijk voor het verdoofd castreren van biggen. De ambitie van deze Verklaring van Noordwijk wordt mede ondersteund door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de directeur van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren. De ondertekenaars hebben zich hierbij ook uitgesproken er naar te streven om voor 2015 op een verantwoorde wijze te stoppen met castreren van biggen. Verdoofd castreren wordt door de ondertekenaars gezien als een tussenoplossing zolang dit streven niet is bereikt. Hierbij is de inzet deze tussenoplossing zo kort mogelijk te laten duren. Een aantal winkelketens heeft nu al aangegeven veel eerder te willen stoppen met het castreren van biggen.

Bestialiteit (2004/04)

Bestialiteit heeft het afgelopen jaar veel politieke aandacht gekregen. Door enkele leden van de Tweede Kamer is de Minister van Justitie verzocht om seksuele handelingen bij dieren in het wetboek van strafrecht op te nemen. In 2007 heeft het kamerlid Waalkens (PvdA) een initiatiefwet ingediend houdende strafbaarstelling van het plegen van seksuele handelingen met dieren en pornografie met dieren (verbod seks met dieren); Hierbij is vooral gerefereerd aan het advies van de RDA. In 2008 heeft de parlementaire discussie zich voortgezet. Het voorstel ligt nu bij de Eerste Kamer.

Herinrichting van het distributie- en kanalisatiesysteem van diergeneesmiddelen in Nederland (RDA 2004/02)

In 2004 heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden geadviseerd hoe het distributie- en kanalisatiesysteem van diergeneesmiddelen in Nederland het beste kan worden (her)ingericht. De Raad adviseerde onder andere om, ten aanzien van voedselproducerende dieren, te komen tot een structuur waarbij diergeneesmiddelen alleen worden voorgeschreven door de "eigen" practicus. Deze zou eventueel verplicht kunnen worden de middelen die worden voorgeschreven dagelijks bij een centraal systeem te melden. Op deze wijze wordt voorkomen dat het voorschrijven van diergeneesmiddelen een "intieme daad" wordt. De Minister heeft in op 5 november 2007 invulling gegeven aan artikel 67 van EU-richtlijn 2004/28 waarin de kanalisatieproblematiek van diergeneesmiddelen geregeld is. Het bijbehorende besluit is op 1 juli 2008 van kracht geworden. Op 17 december 2007 heeft de minister van LNV een brief over antibioticaresistentie aan de Tweede Kamer gezonden. Daarin werd aangegeven hoe om zal worden gegaan met een centrale registratie van diergeneesmiddelen. Op 3 december 2008 hebben de belanghebbende partijen in de varkens-, kalver-, pluimvee- en melkveehouderij zgn. Convenanten Antibioticumresistentie getekend.

BIJLAGE: OVERZICHT VAN DE PUBLICATIES 2002-2008

Publicaties in 2008

Evaluatie van het Forum Welzijn Gezelschapsdieren

Het Forum Welzijn Gezelschapsdieren is opgericht naar aanleiding van de werkconferentie Welzijn Gezelschapsdieren van 11 oktober 2004 en heeft bestaan van 25 januari 2005 tot 1 december 2007. Het Forum ressorteerde onder de Raad voor Dierenaangelegenheden. In de evaluatie wordt o.a. beschreven welke resultaten het werk van het Forum heeft opgeleverd en welke openstaande acties er nog zijn.

Jaarverslag 2007

2008/05

Mens-dier en dier-dier overdraagbare ziekten door nauwer contact tussen stad en platteland

Er worden in het landelijk gebied en op boerderijen steeds meer activiteiten ontwikkeld waardoor stads- en dorpsbevolking vaker in contact komen met de agrarische sector. Bij die activiteiten brengen de bezoekers soms hun huisdieren mee, vooral honden en katten. Onbewust kunnen de bezoekers en hun dieren overdraagbare ziekten meenemen naar of van de boerderij. Het doel van dit advies is om aan te geven welke gezondheidsrisico's deze activiteiten met zich mee kunnen brengen en welke preventieve maatregelen genomen kunnen worden.

2008/03

Diergezondheid en dierenwelzijn op Megabedrijven

Op verzoek van de Tweede Kamer heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden een advies uitgebracht over de gevolgen van de schaalvergroting naar Megabedrijven in de varkens- en pluimveehouderij. De RDA heeft in zijn deeladvies het dierenwelzijn en de diergezondheid behandeld. Het Milieu- en Natuurplanbureau, de Raad voor het Landelijk gebied en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu hebben in hun deeladviezen de milieu-, volksgezondheids- en ruimtelijke ordeningsaspecten behandeld.

2008/02

Identificatie & registratie voor honden en katten

Op verzoek van de Minister van LNV heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden aangegeven op welke wijze Identificatie & Registratie van belang is voor de bestrijding van zoonosen en bij het aansturen van het fokbeleid voor honden en katten.

2008/01

Europees welzijnsbeleid voor gezelschapsdieren

Op welke wijze kan Nederland het welzijnsbeleid voor gezelschapsdieren op Europees niveau bevorderen? Dit advies gaat in op het bestaande politieke en maatschappelijke draagvlak in de lidstaten van de Europese Unie en op de vraag of het Europese verdrag voldoende juridische aanknopingspunten biedt voor harmonisatie.

Publicaties in 2007

Jaarverslag 2006

2007/07

Advies Art. 33 Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) - Overgangsregeling

In aanvulling op advies RDA 2006/10 (positieflijsten voor Art. 33 GWWD), adviseert de Raad voor Dierenaangelegenheden een overgangsregeling in te stellen voor dieren die niet op de positieflijst staan, maar op moment van inwerkingtreding van Art. 33 GWWD nog wel worden gehouden in Nederland.

2007/06

Inventarisatie Dierenwelzijn

De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft in de verschillende dierhouderijsectoren geïnventariseerd wat men verstaat onder dierenwelzijn en hoe men vindt dat de dierenwelzijnstatus op het gemiddelde bedrijf in die sector is. Naar aanleiding van de inventarisatie waarschuwt de Raad voor Babylonische spraakverwarringen. De Raad zal vervolgonderzoek doen.

2007/05

Toekomstmuziek voor dieren en dierbeleid?

Verslag afscheidssymposium prof.dr. C.J.G. Wensing, voorzitter Raad voor Dierenaangelegenheden 2001-2006.

2007/04

Voor productie houden van knobbelzwanen

Op verzoek van de Minister van LNV heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden het voor productie houden van knobbelzwanen in de vorm van een zgn. zwanendrift nogmaals beoordeeld. De Raad ziet geen zwaarwegende argumenten om zijn bezwaren zoals geformuleerd in het advies RDA 1995/01 te herzien.

2007/03

Wrak vee

Wrak vee wordt in de Nederlandse regelgeving gedefinieerd als 'vee dat meer dan licht ziek dan wel meer dan licht gewond is'. Het advies is er op gericht om via preventie het probleem van wrak vee zoveel mogelijk te voorkomen en om, als een dier toch wrak is (geworden), het lijden zoveel mogelijk te beperken.

2007/02

Reactie Raad op richtlijnen van de Vereniging van Nederlandse Circus Ondernemingen

Het rapport "Welzijn circusdieren – richtlijnen voor het houden en laten optreden van dieren in circussen" is door de Vereniging van Nederlandse Circus Ondernemingen (VNCO) ter toetsing aan de Raad voor Dierenaangelegenheden voorgelegd. Daarbij heeft de VNCO de Raad verzocht zich ook uit te spreken over de mogelijkheden voor implementatie en handhaving van de richtlijnen.

2007/01

Allergie voor dieren, een inventarisatie over het voorkomen van allergische reacties bij de mens als gevolg van blootstelling aan dierlijke allergenen

Het rapport geeft een brede inventarisatie van de allergie van de mens voor het dier. Ook is een top-10 van allergieën vermeld.

Publicaties in 2006

Jaarverslag 2005

2006/10

Positieflijsten

Dit zijn lijsten van diersoorten die volgens de Raad voor Dierenaangelegenheden, conform Art. 33 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) middels algemene maatregel van bestuur zouden moeten worden aangewezen. Dat wil zeggen dat de in deze lijsten opgenomen diersoorten naar mening van de Raad geschikt zijn om te worden gehouden als gezelschapsdier.

2006/09

Evaluatie en toekomst van het Europese diergezondheidsbeleid

De Raad voor Dierenaangelegenheden adviseert welke aandachtspunten vanuit Nederland in het wetboek over het Europese diergezondheidsbeleid van de Europese Commissie ingebracht zouden moeten worden. De inbreng van de Nederlandse zijde zou zich moeten concentreren op vier hoofdthema's: preventie, bestrijding, financiering, communicatie.

2006/08

Dromedaris als productiedier

Conform het 'nee, tenzij' karakter van de Gezondheids –en welzijnswet voor dieren (GWWD) dient het verzoek tot het houden van dromedarissen als productiedieren in Nederland getoetst te worden. De Raad voor Dierenaangelegenheden adviseerde dat dromedarissen zonder aanvullende voorwaarden gehouden kunnen worden.

2006/07

Hoogproductief melkvee: grenzen aan de groei?

De Raad voor Dierenaangelegenheden gaat in dit advies in op de gevolgen van selectie en fokken op een hoge melkproductie voor de gezondheid en het welzijn van melkvee.

2006/06

Natuurlijk gedrag van legkippen en vleeskuikens

De Raad voor Dierenaangelegenheden gaat in dit advies in op de vraag welke belemmeringen er bestaan voor legkippen en vleeskuikens in de huidige professionele houderij om hun natuurlijke gedrag uit te kunnen voeren en geeft de drie belangrijkste knelpunten die prioriteit in de aanpak hebben.

2006/05

Natuurlijk gedrag van varkens

De Raad voor Dierenaangelegenheden gaat in dit advies in op de vraag welke belemmeringen er bestaan voor varkens in de huidige professionele houderij om hun natuurlijke gedrag uit te kunnen voeren.

2006/04

Natuurlijk gedrag van melkvee en vleeskalveren

De Raad voor Dierenaangelegenheden gaat in dit advies in op de vraag welke belemmeringen er bestaan voor melkvee en vleeskalveren in de huidige professionele houderij om hun natuurlijke gedrag uit te kunnen voeren en geeft de drie belangrijkste knelpunten die prioriteit in de aanpak hebben.

2006/03

Mogelijkheden tot versoepeling van het verbod op het hergebruik van dierlijke eiwitten

De Raad voor Dierenaangelegenheden inventariseerde of versoepeling van het verbod op het gebruik van dierlijke eiwitten in voeders voor landbouwhuisdieren haalbaar en acceptabel of juist ongewenst is. In het antwoord zijn de voedselveiligheid, ethische, sociale, milieu- en duurzaamheidsaspecten betrokken.

2006/02

Gedeelde zorg – Feiten en cijfers (publicatie Forum Welzijn Gezelschapsdieren)

Een actueel overzicht van de aard, de omvang en de economische betekenis van de gezelschapsdierensector. Dit rapport zal regelmatig geactualiseerd worden.

2006/01

Gedeelde zorg – Actieplan (publicatie Forum Welzijn Gezelschapsdieren)

Naar aanleiding van de Werkconferentie Gezelschapsdieren (2004) werd op initiatief van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit het Forum Welzijn Gezelschapsdieren opgericht. Het Forum valt onder verantwoordelijkheid van de Raad voor Dierenaangelegenheden. Het Actieplan beschrijft de doelstellingen van het Forum en geeft aan hoe de overheid en de gezelschapsdierensector kunnen samenwerken aan verbetering van het welzijn van gezelschapsdieren.

Publicaties in 2005

Jaarverslag 2004

2005/09

Inventarisatie van de stand van zaken met betrekking tot ingrepen bij pluimvee

Naar aanleiding van het in het Ingrepenbesluit aangekondigde verbod op ingrepen per 1 september 2006, heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden de stand van zaken met betrekking tot ingrepen bij pluimvee geïnventariseerd.

2005/08

Advies over de wintersterfte 2004-2005 van grote grazers in de Oostvaardersplassen

De Raad voor Dierenaangelegenheden gaat in dit advies in op de verhoogde wintersterfte van de edelherten, Heckrunderen en Konikpaarden in de Oostvaardersplassen in de winterperiode 2004-2005.

2005/07

De erkende dierenarts

De Raad voor Dierenaangelegenheden vindt dat de ruimte die door de Europese regelgeving wordt geboden om een aantal taken van de officiële dierenarts door een erkende dierenarts te laten uitvoeren zo goed mogelijk moet worden benut.

2005/06

I&R hobbydieren/ definitie gezelschapsdieren

De Raad voor Dierenaangelegenheden werkt in dit advies de vraag uit of een sluitende en bruikbare Identificatie & Registratie regeling voor hobbydierhouders een rol kan spelen bij de problematiek van hobbydieren bij een uitbraak van een zeer besmettelijke dierziekte. Daarnaast wordt er een bruikbare definitie voor de categorie gezelschapsdieren geformuleerd.

2005/05

Implicaties van de door EFSA geformuleerde opinie over het bedwelmen en doden van de belangrijkste productiedieren voor richtlijn 93/119/EG en het Nederlandse standpunt ten aanzien van deze richtlijn.

De Raad voor Dierenaangelegenheden bestudeerde de opinie van de European Food Safety Authority (EFSA), inclusief het achterliggende wetenschappelijke rapport, over het bedwelmen en doden van de belangrijkste productiedieren.

2005/04

Het houden van potentieel gevaarlijke diersoorten als gezelschapsdier

In dit advies heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden geïnventariseerd welke dieren als gevaarlijk moeten worden aangemerkt, wat de huidige situatie is met betrekking tot het houden van gevaarlijke dieren als gezelschapsdier en hoe een en ander in het buitenland is geregeld.

2005/03

Maintaining or improving farm animal welfare in the light of increasing trade liberalisation and globalisation: a contradiction in terms?

Dit advies gaat in op het spanningsveld tussen de toenemende liberalisering en globalisering en het behouden en bevorderen van het welzijn van productiedieren.

2005/02

Immunosterilisatie als een alternatief voor de huidige wijze van castratie in de varkenshouderij

In dit advies wordt in gegaan op de vraag of immunosterilisatie een geschikt alternatief is voor de huidige wijze van het castreren (chirurgisch, onverdoofd) van voor productiedoeleinden gehouden varkens.

2005/01

De rol van wild bij de insleep en verspreiding van klassieke varkenspest en mond- en klauwzeer in Nederland

In dit advies wordt in kaart gebracht welke rol wilde populaties evenhoevigen kunnen spelen bij de insleep en verspreiding van besmettelijke aangifteplichtige dierziekten zoals klassieke varkenspest (KVP) en mond- en klauwzeer (MKZ).

Publicaties in 2004

Jaarverslag 2003

2004/06

Verkenning van de toekomstperspectieven voor agroproductieparken in Nederland

Op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit bracht de Raad voor Dierenaangelegenheden dit advies uit.

2004/05

Strategieën om te komen tot een efficiëntere opsporing van besmettelijke, aangifteplichtige dierziekten

Op verzoek van de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden een advies uitgebracht of en hoe bestaande en toekomstige snelle detectiemethoden ingezet kunnen worden om een mogelijk uitbraak van een aangifteplichtige besmettelijke dierziekte eerder te signaleren.

2004/04

Bestialiteit

Op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit geeft de Raad voor Dierenaangelegenheden antwoord op de vraag in hoeverre aangetoond kan worden dat seksuele omgang met dieren nadelige gevolgen voor het welzijn of de gezondheid van het dier heeft.

2004/03

Negatief- en positieflijst voor vissen, reptielen en amfibieën ter invulling van Art. 33 van de GWWD.

In dit advies wordt voor de groepen reptielen, amfibieën en visachtigen per groep een tweetal lijsten voorgesteld; (1) een negatieflijst met soorten die naar mening van de Raad voor Dierenaangelegenheden niet op een vanuit gezondheids- en welzijnsoogpunt aanvaardbare wijze gehouden kunnen worden en (2) een positieflijst van soorten die naar de mening van de Raad wél op een vanuit gezondheids- en welzijnsoogpunt aanvaardbare wijze gehouden kunnen worden.

2004/02

Herinrichting van het distributie- en kanalisatiesysteem van diergeneesmiddelen in Nederland

Naar aanleiding van de discussie over a) de herziening van de Europese regelgeving betreffende diergeneesmiddelen, b) de uitgangspunten van het regeerakkoord (deregulering en meer verantwoordelijkheid leggen bij de sectoren in de samenleving) en c) de wensen die er leven in de samenleving als het gaat om het toepassen van bepaalde diergeneesmiddelen adviseert de Raad voor Dierenaangelegenheden hoe het distributie- en kanalisatiesysteem van diergeneesmiddelen in Nederland het beste kan worden (her)ingericht.

2004/01

Dierziektebeleid met draagvlak; deel 2 Onderbouwing van het advies

Verdere onderbouwing van RDA advies 2003/08

Publicaties in 2003

Jaarverslag 2002

2003/08

Dierziektebeleid met draagvlak – Advies over de bestrijding van zeer besmettelijke dierziekten; deel 1 – Advies

Deze gezamenlijke uitgave van de Raad voor Dierenaangelegenheden en de Raad voor het Landelijk Gebied gaat in op het maatschappelijk draagvlak voor het beleid aangaande de bestrijding van zeer besmettelijke dierziekten (Lijst A ziekten). De aanleiding daarvoor werd gevormd door drie grote uitbraken van varkenspest (KVP), mond- en klauwzeer (MKZ) en vogelpest (AI).

2003/07

Negatief- en positieflijst voor zoogdieren en vogels ter invulling van Art. 33 van de GWWD.

In dit advies geeft de Raad voor Dierenaangelegenheden aan welke zoogdier- en vogelsoorten al dan niet gehouden kunnen worden conform door de Raad opgestelde criteria.

2003/06

Het doden van drachtige grote landbouwhuisdieren

Naar aanleiding van recente grote dierziekte-uitbraken (o.a. mond- en klauwzeer) onderzocht de Raad voor Dierenaangelegenheden of er verbeteringen in de dodingsmethoden van drachtige grote huisdieren mogelijk zijn.

2003/05

Criteria voor dodingsmethoden voor paling en meerval

Het doden van vissen is niet wettelijk geregeld. Deze leemte in de wetgeving dient te worden ingevuld omdat vissen net als andere gewervelde dieren pijn, angst en stress kennen. De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft daarom criteria, waaraan het doden van paling en meerval zou moeten voldoen opgesteld.

2003/04

Zorgen voor je paard

In de brochure "Zorgen voor je paard" staat wat er bij het hebben en verzorgen van een paard komt kijken. De brochure is bedoeld voor mensen die voor het eerst voor een paard gaan zorgen. De brochure is gebaseerd op het wetenschappelijke rapport "Mogelijke dierenwelzijnproblemen in de paardenhouderij" (RDA 2003/03).

2003/03

Mogelijke dierenwelzijnproblemen in de paardenhouderij

Dit rapport is in opdracht van de Raad voor Dierenaangelegenheden opgesteld door ID-Lelystad en Praktijkonderzoek Veehouderij. Het betreft een literatuurstudie naar het voorkomen van welzijnsproblemen in de niet-professionele paardenhouderij. De inventarisatie richt zich voornamelijk op mogelijke welzijnsproblemen die samenhangen met de huisvesting, de verzorging, de basistraining, het transport en het gebruik van paarden. Welzijnrisico's worden geïdentificeerd en kennisleemtes worden aangegeven.

2003/02

Wet- en regelgeving omtrent hobbydieren

De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft geïnventariseerd welke Europese, en in het bijzonder Nederlandse, wet- en regelgeving voor hobbydieren en hobbydierhouders relevant is.

2003/01

Hobbydieren en de bestrijding van aangifteplichtige dierziekten

Dit advies bracht de Raad voor Dierenaangelegenheden uit op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit naar aanleiding van de problematiek rondom de hobbymatig gehouden dieren tijdens de MKZ-crisis.

Publicaties in 2002

2002/05

Een toetsingskader en toelatingsprocedure voor aanwijzing van nieuwe voor productie te houden vissoorten

Een advies van de Raad voor Dierenaangelegenheden over de wijze waarop getoetst kan worden of nog niet in Nederland gekweekte vissoorten vanuit welzijnsoogpunt op aanvaardbare wijze voor productiedoeleinden gehouden kunnen worden.

2002/04

Plan van aanpak van CatFancy voor de bestrijding van aangeboren afwijkingen bij katten

Het door CatFancy opgestelde Plan van Aanpak voor de bestrijding van schadelijke erfelijke kenmerken bij raskatten is ter beoordeling aan de Raad voor Dierenaangelegenheden voorgelegd.

2002/03

Fokken met recreatiedieren 2

Dit advies is een vervolg op advies 2002/02.

Om als overheid regels te kunnen stellen voor het fokken van recreatiedieren, gebaseerd op Art. 55 van de GWWG bracht de Raad voor Dierenaangelegenheden een advies uit met de volgende vijf onderdelen: criteria om welzijnsbeperkingen te kunnen vaststellen, een groslijst van schadelijke erfelijke kenmerken, informatie over kenmerken in de groslijst, prioriteitsvolgorde bij de groslijst en tot slot mogelijke maatregelen ter bestrijding van het probleem.

2002/02

Fokken met recreatiedieren 1

Problemen voorkomend bij het fokken met hobbydieren zijn omvangrijk, divers en complex. Dit advies beperkt zich tot de schadelijke erfelijke kenmerken bij het fokken met recreatiedieren zoals konijnen, knaagdieren, hoenders en sierduiven.

2002/01

Minimum welzijnseisen tijdens bestrijdingscampagnes

De Raad voor Dierenaangelegenheden adviseert welke dierenwelzijnseisen tijdens bestrijdingscampagnes van (aangifteplichtige besmettelijke) dierziekten zoals varkenspest en mond- en klauwzeer minimaal gehandhaafd moeten worden. Deze eisen zijn geformuleerd voor vleeskalveren, vleesstieren, melkgevend vee, nuchtere kalveren, schapen, geiten, vleesvarkens en fokvarkens.